

Oponentský posudek diplomové práce

Obor: fonetika

Veronika Homolková:

Temporální vlastnosti českých frikativ

Diplomová práce Veroniky Homolkové zkoumá temporální vlastnosti českých intervokálních frikativ v závislosti na různých aspektech a kontextech. Autorka zvolila vhodné téma i postup výzkumu. Z hlediska výběru tématu se jedná o dobře formulovaný cíl, protože temporální vlastnosti českých hlásek byly dříve zkoumány na laboratorním, pečlivě vyslovovaném materiálu a údaje pro frikativy v běžně mluvené řeči doposud chyběly. Z hlediska možnosti srovnávání je přínosné, že autorka metodologicky navazuje na práci dr. Machače týkající se explozív.

Předkládaná diplomová práce je rozdělena do jedenácti kapitol. V první kapitole autorka předkládá obecný popis frikativ. Druhá a třetí kapitola popisuje metodu práce, včetně pravidel pro stanovování hranic frikativ, což je při výzkumu temporálních vlastnostech samozřejmě klíčové. V následujících dvou kapitolách autorka zmiňuje předchozí výzkumy temporálních vlastností u frikativ a porovnává hodnoty s těmi, které sama v materiálu naměřila. Kapitoly 6-9 postupně zkoumají závislost trvání frikativ na pozici v mluvním taktu, na typu projevu (čtený a semispontánní), na pohlaví mluvčího a na artikulačním tempu (zde je pozitivní, že se autorka zaměřila na hláskové i slabičné tempo). Desátá kapitola zjišťuje, zda v materiálu dochází ke kompenzacím trvání v rámci skupin CV či VC. Poslední kapitola se krátce věnuje i trvání frikativ v sousedství fonologicky dlouhých vokálů.

Velký přínos předložené diplomové práce spatřuji v důkladném a systematickém popisu a zpracování analyzovaných jevů. Je zřejmé, že diplomantka prostudovala poměrně rozsáhlé množství literatury. Výsledky jsou prezentovány pečlivě a přehledně, většinou v tabulkové i grafické formě. Práce je i přes drobné chyby a překlapy napsána velmi srozumitelným jazykem, je jasně strukturována a představuje koherentní celek. Je zřejmé, že příprava práce a zpracování výsledků bylo dosti náročné.

Nedostatky diplomové práce se nacházejí převážně v její úvodní části, zejména v obecném popisu frikativních souhlásek; to zároveň naznačuje, že se rozhodně nejedná o nedostatky kritické. Diplomantka na str. 6 zmiňuje „částečnou (neúplnou) překážku“ při produkci frikativ, a dále pak „úžinu“. Domnívám se, že by bylo vhodné zde zmínit koncept „kritického zúžení“, kterého je pro vznik turbulentního šumu třeba. Vznik turbulentního šumu je lokalizován právě do zúžení, což však není přesné. Turbulence vznikají až za úžinou, když zrychlený proud vzduchu narazí na relativně klidnou masu vzduchu. Dále není zmíněna přítomnost překážky (např. zubů), která turbulentní proudění zesiluje (pouze na str. 14 je překážka v podobě zubů obecně zmíněna u alveolárních frikativ). Podobně nepřesná je věta, že tónová i šumová složka laryngální frikativy vzniká v glotis (str. 15-16); šum opět vzniká až nad touto překážkou.

Dvě poznámky se týkají transkripce a terminologie. Zprv bych nečekal, že se ještě dnes setkám s přepisem českého krátkého 'i' symbolem pro zavřené [i] (viz str. 10, poznámka pod čarou). Zadruhé bych v duchu mezinárodní transkripce doporučoval používání termínů alveoláry (pro /s z/) a

postalveoláry (pro /ʃ ʒ/). Zejména mi přišlo jako nevhodné spojování hlásek obou těchto míst artikulace do skupiny alveoláry (str. 37). Ač je to zde v práci jasné, z obecného hlediska to považuji za zavádějící.

Z hlediska metodologického by stálo za zvážení odlišné řazení kapitol. Protože se typy projevu (čtený a semispontánní) liší tempem, mohlo by být vhodnější napřed pojednat o tempu (nyní 9. kapitola) a poté o typech projevu (nyní 7. kapitola). Poměrně detailní komentáře k tempu jsou totiž nutně obsaženy již u popisu typů projevu.

U vlivů artikulačního tempa na trvání frikativ (a v extrémních případech i elize některých konsonantů) by stálo za to velmi stručně zmínit překryv artikulačních úkonů podle artikulační fonologie, která tyto jevy rychlé řeči poměrně elegantně řeší.

Poslední připomínka: zajímalo by mě, zda by nebylo možné blíže zjistit (či zda se o to autorka pokusila), čím je způsobeno skutečně neobvykle dlouhé (relativní) trvání vokálu /u/. Domnívám se, že by se mohlo jednat o vliv například jednoho konkrétního slova, kde je /u/ realizováno jako delší, a výsledky tak táhne jedním směrem.

Předkládaná práce splňuje svým obsahem i rozsahem požadavky kladené na magisterskou práci. Je zřejmé, že autorka na její zpracování vynaložila mnoho úsilí. Mé výtky a doporučení se většinou netýkají samotného předmětu diplomové práce. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **v ý b o r n ě**.

V Praze dne 22.1.2009

.....

Mgr. Radek Skarnitzl, Ph.D.
Fonetický ústav FF UK